

РОМАН ЗВАРИЧ

*Тернопільський національний економічний університет,
кафедра міжнародної економіки*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ПОЗИЦІОНУВАННЯ УКРАЇНИ В СУЧАСНІЙ ЄВРОПІ

Актуальність дослідження полягає в тому, що процеси і наслідки трансформації економічної системи в Україні надзвичайно гостро висвітлюють питання щодо її образу в сучасній Європі, вибору та обґрунтування напрямків її подальшого соціально-економічного розвитку. Багатоаспектність і масштабність цієї проблеми визначили необхідність з одного боку, комплексного її вивчення, а з другого – різновекторність наукового пошуку. Вражаючи особливості макроекономічних процесів у економіці України не вкладаються у схеми відомих нині економічній науці закономірностей. Для практичної реалізації державної стратегії розбудови національної економічної системи вкрай необхідні конкретизація соціальних пріоритетів, уточнення ресурсного забезпечення, відпрацювання перспективних напрямів. Не зважаючи на наявність значного теоретичного надбання, науковці й досі переймаються пошуками оптимальної соціальної моделі економічного розвитку, ураховуючи національні особливості перебігу трансформаційних процесів та наголошуючи на важливості чинника державного регулювання. Однак, очевидна фрагментарність розробок обумовлює необхідність системного дослідження теоретичних і прикладних засад державного регулювання процесів соціально-економічного позиціонування національної економіки з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Теоретичні тлумачення системних соціально-економічних оновлень були об'єктом дослідження цілої плеяди вчених-економістів. Серед вчених, які зробили значний внесок у розвиток теорії та практики функціонування система державного регулювання економіки ЄС та особливості її соціальної політики слід відзначити: О. Беляев, А. Балян, С. Биховский, І. Лукінов,

З. Матковський, О. Морозова, А. Румянцев, Є. Савельєв, А. Філіпенко, М. Фішер, О. Шнирков та ін. Питання та проблеми соціально-економічного розвитку України вивчали: В. Байрака, В. Бідан, В. Геєць, А. Духонченко, Б. Заблоцький, Н. Ліщук, І. Михасюк, С. Мочерний, В. Новицький, Є. Савельєв, Н. Фліссак, А. Чухно та інші. Проте і досі немає дослідження, яке стосується питання шляхів покращення соціально-економічного образу України в рамках її позиціонування в сучасній Європі.

Метою дослідження є оцінка соціально-економічного розвитку Європи та напрацювання пріоритетні напрями соціально-економічного позиціонування України. Виходячи з мети дослідження, поставлені такі завдання:

- визначити поняття, цілі та критерії соціально-економічного розвитку;
- проаналізувати соціально-економічний розвиток ЄС;
- дати оцінку рівня економічного розвитку України;
- визначити особливість соціального розвитку української економіки;
- обґрунтувати проблеми, пов'язані з позиціонуванням України в сучасній Європі;
- окреслити пріоритетні напрями соціально-економічного позиціонування України.

В умовах перехідної економіки різко загострюються економічні й соціальні протиріччя. У цій ситуації найважливішим фактором подальшого ефективного, прогресивного розвитку є становлення сучасної наукової системи управління на всіх рівнях народного господарства, включаючи регіональний (територіальний). Вирішення проблем соціально-економічного розвитку країни повинне спиратися на розгорнуту концептуальну основу, що припускає проведення глибоких теоретичних досліджень по національному розвитку й загальнонаціональній політиці. Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни, підвищення її конкурентоздатності неможливі

без подолання проблем міжрегіональних відмінностей, ліквідації кризових явищ і відсталості у розвитку окремих територій країни.

Таким чином, розвиток країни/регіону – багатовимірний і багатоаспектний процес, який розглядається з погляду сукупності різних соціальних і економічних цілей. Навіть якщо мова йде тільки про економічний розвиток, він розглядається спільно з розвитком соціальним. Соціально-економічний розвиток включає такі аспекти [1]:

- зростання виробництва і доходів;
- зміни в інституційній, соціальній і адміністративній структурах суспільства;
- зміни в суспільній свідомості;
- зміни в традиціях і звичках.

На сьогодні основною метою економічного розвитку більшості країн світу і їх регіонів є поліпшення якості життя населення. Тому процес соціально-економічного розвитку включає три найважливіші складові [2]:

- підвищення доходів, поліпшення здоров'я населення і підвищення рівня його освіти;
- створення умов, сприяючих зростанню самоповаги людей у результаті формування соціальної, політичної, економічної і інституційної систем, орієнтованих на пошану людської гідності;
- збільшення свободи людей, зокрема їх економічної свободи.

Останні два показники якості життя не завжди враховуються при оцінках ступеня соціально-економічного розвитку країн і регіонів, проте останнім часом в управлінській науці і практиці їм надається все більше значення. Крім цього, розвиток будь-якого регіону – багатоцільовий і багатокритерійний процес. Зміст розвитку країн/регіонів може досить суттєво розрізнятися. Серед цілей соціально-економічного розвитку країни/регіону використовуються такі, як збільшення доходів, поліпшення освіти, покращання навколишнього середовища, рівність можливостей, розширення особистої свободи, збагачення культурного життя. Деякі з цих

цілей ідентичні, але в певних умовах вони можуть мати істотні відмінності [3]. Так, обмежені засоби можна направити або на розвиток охорони здоров'я, або на охорону навколишнього середовища. Виникає конфлікт між цілями розвитку (див. рис. 1).

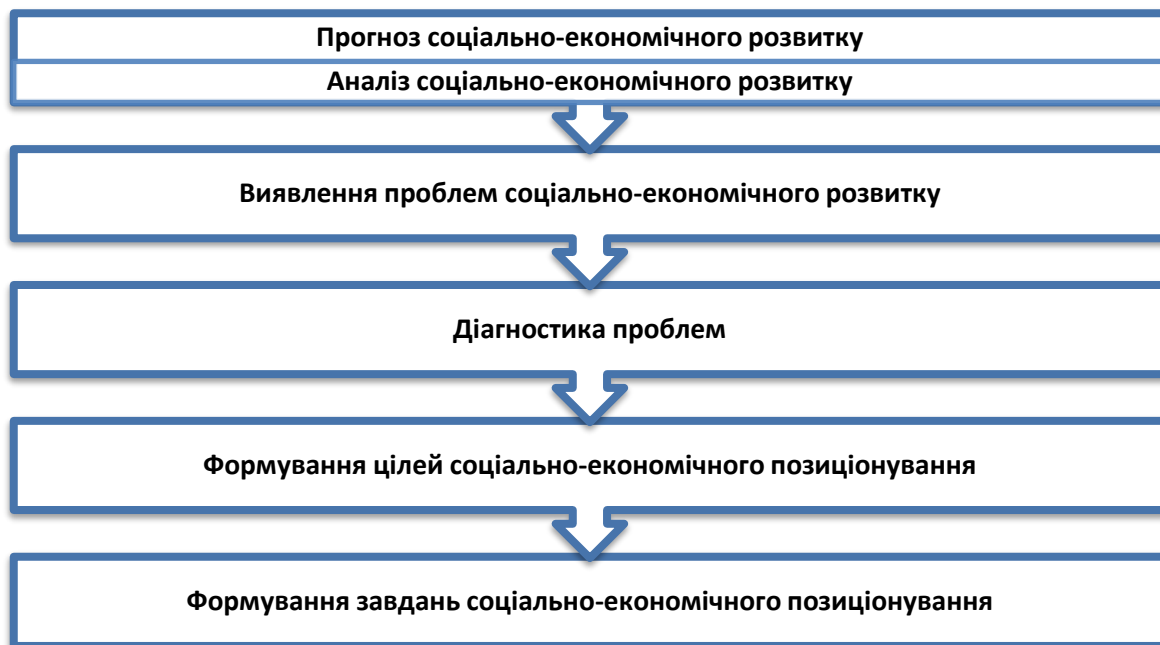

Рис. 1. Процес цілевиявлення соціально-економічного позиціонування.

Джерело: [побудовано автором.].

На постіндустріальній стадії розвитку регіону головним чинником, що визначає його добробут, стає рівень розвитку регіональної інфраструктури. Наскільки розвинені дороги, зв'язок, житловий сектор, сфера послуг і індустрія розваг, наскільки доступні офісні приміщення, наскільки низький рівень злочинності і забезпечено місто кваліфікованими кадрами – все це визначає потенціал розвитку постіндустріальної країни. Наскільки вся інфраструктура країни здатна прийняти новий вигляд бізнесу і нових людей, наскільки швидко і ефективно може вся державна інфраструктура пристосуватися до нових умов – усе це визначає потенціал постіндустріального розвитку. Однак, в сучасних умовах, фактор економічної кризи посилює існуючі асиметрії в соціально-економічному розвитку країн/регіонів, а політичні події в країнах можуть надавати питанням депресивного розвитку територій нового змісту. За таких обставин ефективно державне регулювання має стати чи не найважливішим чинником, з одного

боку, інтеграції країни в спільний економічний простір, забезпечення державних стандартів та соціальних гарантій гідних умов життя, з іншого – збереження регіонального різноманіття [4;5].

Що ж стосується економіки Європейського союзу, то за даними Міжнародного валютного фонду, вона виробляє валового внутрішнього продукту, у розрахунку за паритетом купівельної спроможності, на суму понад € 12 256 млрд. (\$ 16 523 млрд. в 2010 році). Функціонування ЄС в 2007 році забезпечував бюджет в € 116 000 000 000, і € 862 000 000 000 на період 2007-2013 рр., що становить близько 1 % від ВВП Євросоюзу. Для порівняння, витрати однієї Великобританії за 2004 рік за оцінками, склали близько € 759 млрд. і Франції, близько € 801 млрд. В 1960 році, бюджет тодішнього ЄЕС становив лише 0,03 % від ВВП. Економічна ефективність ЄС варіюється від держави до держави. Пакт про стабільність і зростання регулює фінансово-бюджетну політику з Європейським союзом. Він поширюється на всі держави-члени, з конкретними правилами, які застосовуються щодо членів Єврозони, які передбачають, що дефіцит бюджету кожної держави не повинен перевищувати 3 % ВВП і державний борг не повинен перевищувати 60 % від ВВП. Тим не менш, багато великих учасники розраховують свій майбутній бюджет з дефіцитом, що значно перевищує 3 %, а країни Єврозони в цілому мають борг, що перевищує 60 %.

Зростання ВВП в ЄС найбільш контрастне в тих регіонах, де економіки країн страждають від стагнації, в той час як у нових державах-членах спостерігається стійке економічне зростання. В цілому ж вплив ЄС на збільшення валового світового продукту скорочується у зв'язку з розвитком економічних держав, таких як Китай, Індія, Росія і Бразилія. У середньостроковій і довгостроковій перспективі, ЄС буде шукати шляхи для збільшення темпів зростання ВВП в країнах Західної Європи, таких як Франція, Німеччина та Італія та стабілізації зростання в нових країнах Центральної та Східної Європи для забезпечення сталого економічного процвітання. В цілому профіцит загального бюджету 27 країн Євросоюзу за

підсумками 2011 року склав 1 % ВВП. Бюджет ЄС наповнювався в основному за рахунок внесків держав об'єднання. Обсяг профіциту склав в 2011 році близько 1,49 мільярда євро, на цю суму скоротяться внески країн Євросоюзу в бюджет 2012 року. Спочатку обсяг інвестицій бюджету ЄС на 2011 рік був затверджений у розмірі 141,9 мільярда євро, платежі країн ЄС при цьому становили 126,5 мільярда євро, однак до бюджету було представлено сім поправок протягом минулого року, свідчать матеріали ЄК.

Разом із цим, найвищою з часу запровадження спільної європейської валюти є кількість людей, що опинилися без роботи у 17 країнах Єврозони. За даними Євростату, у лютому безробіття сягнуло майже 11 %, що складає понад 17 мільйонів осіб. У сімох країнах Єврозони безробіття складає понад 10 %, а в Іспанії рівень безробіття найвищий – майже 24 %. Також, за підсумками першої половини 2012 року, річний рівень безробіття в Греції досяг 21 %, у Португалії та Ірландії по 14,8 %. Найнижчий рівень безробіття в ЄС зафіксований у Люксембурзі (5,1%), Нідерландах (5%) і Австрії (4%). В першій половині 2012 року інфляція в зоні євро не змінилася, порівняно з початком року, і становила 2,7 %, у всіх країнах-членах ЄС (ЄС-27) – також не змінилась, і становила 2,9 % [6]. Найбільша річна інфляція була зафіксована в Угорщині (5,5 %), Естонії (4,7 %) та Чехії (4,2 %), при цьому найбільший тиск на інфляцію на початку року чинили ціни на пальне і їхнє стрімке здорожчання. Вони ж визначатимуть подальшу динаміку цін.

За даними статистичної служби ЄС, 2011 року у ЄС в середньому на соціальний захист витрачалося 27,2 % від ВВП. Лідерами за цим критерієм були Швеція (32 % від ВВП країни), Франція (31,5 %), Данія (30,1 %), Німеччина (29,4 %), Австрія (28,8 %) та Нідерланди (28,2 %) (див. рис. 2). Цікаво, що окрім держав із традиційно високим рівнем соціальних витрат у списку найбільш соціально орієнтованих країн є також набагато ліберальніше Сполучене Королівство (26,8 %) та порівняно менш заможна Португалія (24,7 %). Натомість цілком очікувано країнами із найменшими витратами на соціальну сферу є здебільшого нові держави ЄС: Латвія

(12,4 %), Естонія (12,5 %), Литва (13,2 %) та Румунія (14,2 %) [7]. Водночас за шість років (2005-2011 рр.) саме у деяких нових державах Союзу – зокрема Румунії та Угорщині – реальні соціальні витрати зросли найбільше.

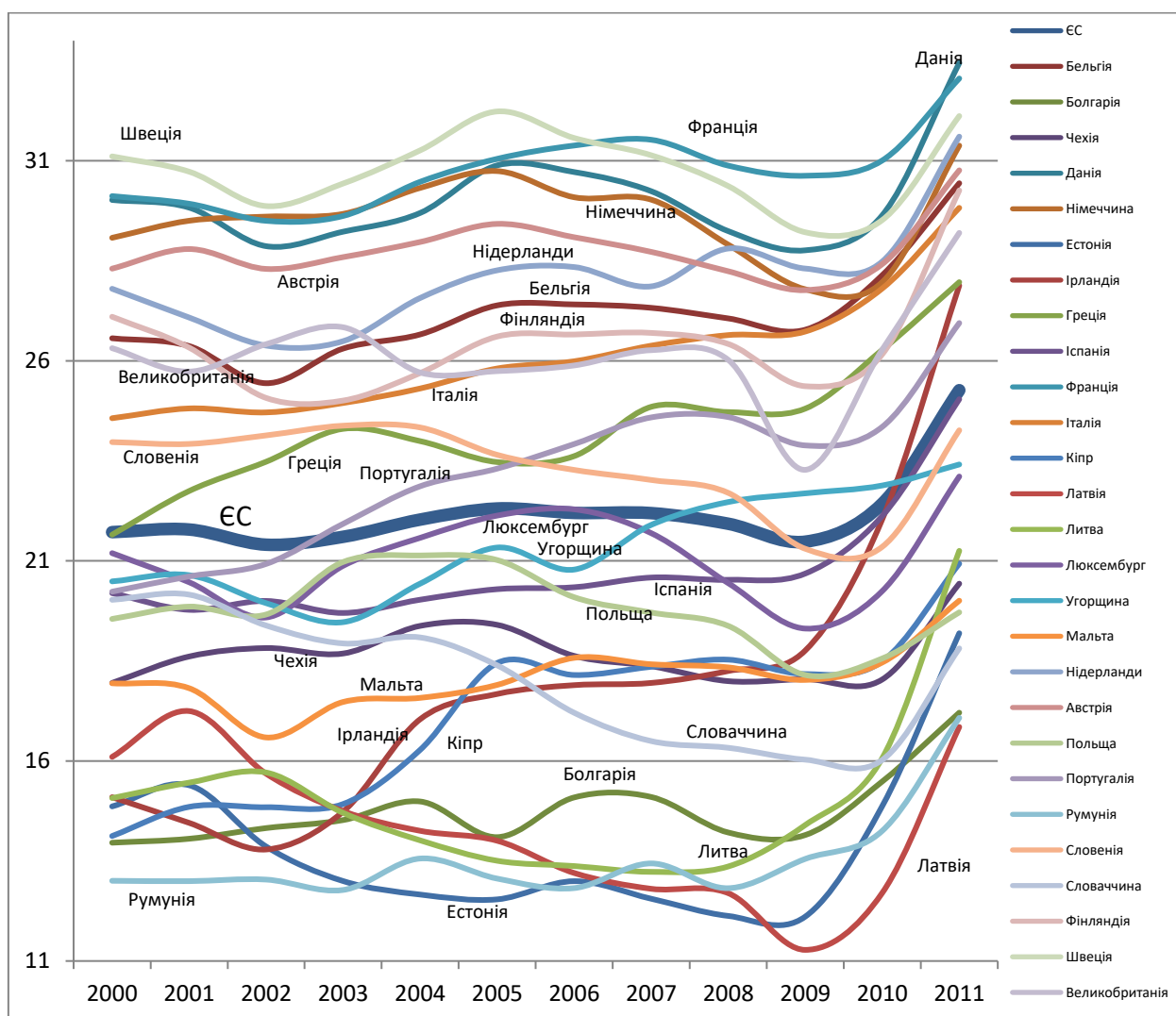

Рис. 2. Витрати на соціальний захист в ЄС, % ВВП.

Джерело: [побудовано автором за: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=tps00098>.].

Рада міністрів із загальних справ та зовнішніх відносин ЄС запровадила рівний соціальний захист для всіх громадян ЄС, незалежно від країни проживання. Нове законодавство сприятиме мобільності громадян європейських країн, оскільки передбачає отримання ними рівного ступеню соціального захисту, незалежно від того, чи проживають громадяни в своїй країні, чи в іншій країні ЄС. Так, в рамках нового законодавства, тисячі греків, іспанців, італійців та португальців у часи боргової кризи залишили свої країни і перебралися до Німеччини. Крім того, з травня припинили діяти обмеження на працевлаштування для поляків, угорців та словаків, які теж

поповнили цього року лави трудових мігрантів у ФРН. Власне, завдяки міграції з країн Європейського Союзу статистика приїжджих до Німеччини у першій половині цього року суттєво зросла – загалом на 19 відсотків у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року. Близько 435 тисяч людей – етнічних німців чи іноземців – в'їхало до ФРН у першій половині року. Близько 62 % з них до цього моменту мешкали за кордоном у якійсь іншій країні Євросоюзу. Кількість іноземців зросла на 21 відсоток і становить 381 тисячі із загальної кількості приїжджих. А частка німців, які повернулися на батьківщину, залишилася майже сталою. Суттєвий приріст мігрантів спостерігається серед греків – майже 9 тисяч мігрували до Німеччини, що на 85 відсотків більше, аніж рік до того. Крім того, до ФРН перебрався 7300 іспанців (плюс 49 відсотків), 13900 італійців (плюс 22,5) і 3800 португальців (плюс 21 відсоток). Причиною є високе безробіття, від якого потерпають ці країни. В Іспанії воно сягає понад 20 відсотків, а в Греції – 18 %. Також на 30 відсотків зросла кількість мігрантів з країн-новачків ЄС, особливо коли в травні припинили діяти обмеження на працевлаштування. Загалом 115 тисяч людей приїхало до ФРН з цих країн. Також румуни та болгари, які лише з 2007 року належать до ЄС, мали приріст у Німеччині на 34 відсотки (див. рис. 3).

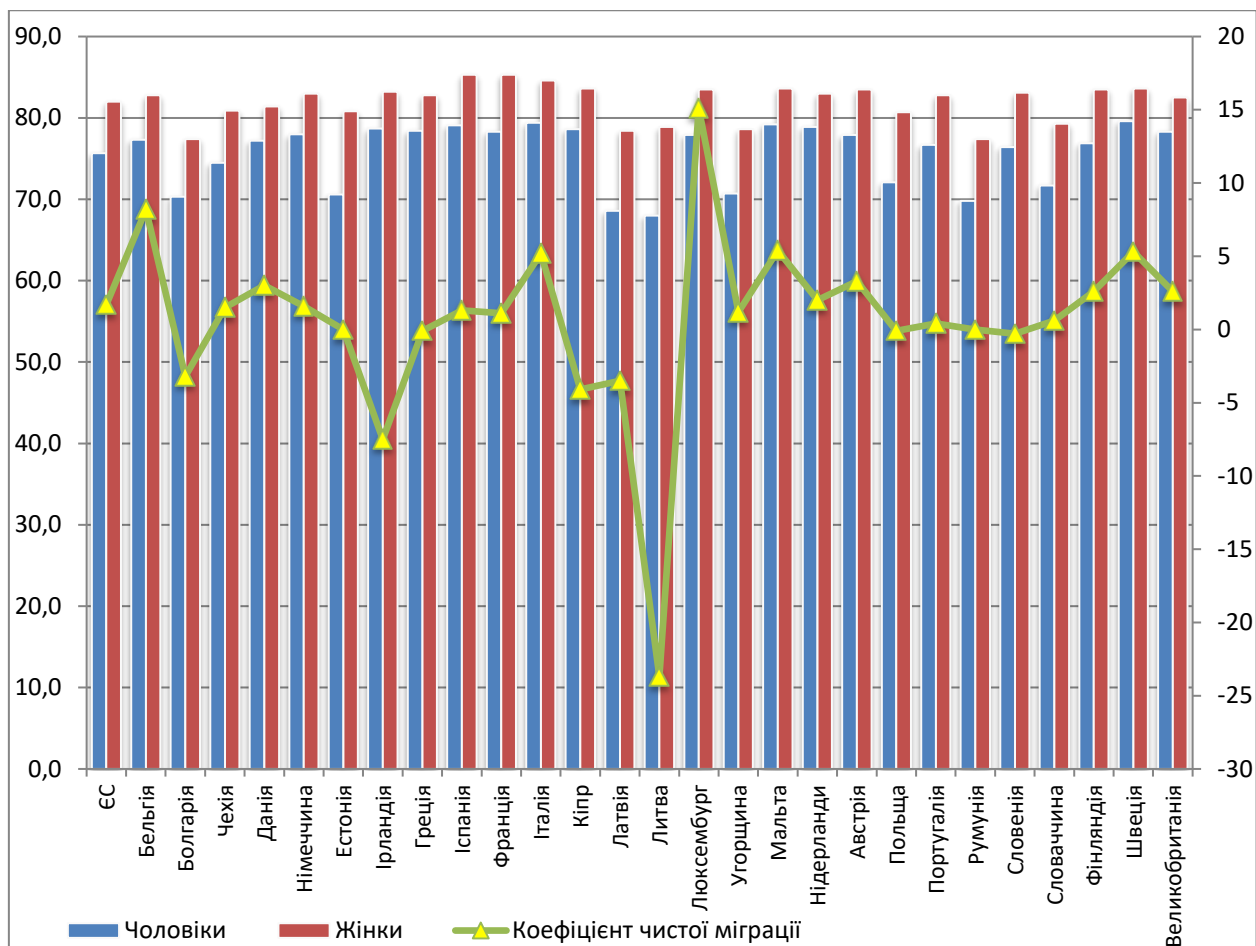

Рис. 3. Тривалість життя та загальний коефіцієнт чистої міграції в ЄС, 2011 р.

Джерело: [побудовано автором за: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=tsdph100.>].

Детальніший розгляд демографічних перспектив Європейського Союзу на період до 2020 року засвідчує, що ЄС у його сучасних межах (ЄС-27) очікує збільшення частки осіб віком 65 років і старше з 17,0 % (2010 р.) до 20,6 % (2020 р.) та скорочення частки дітей віком до 14 років – з 15,8 % до 14,8 %. Чисельність населення Європейського Союзу за прогнозом становитиме у 2020 році 496,4 млн. осіб. (проти 490,4 млн. – сьогодні). У більшості країн ЄС очікується до 2020 року, незначне підвищення сумарних показників народжуваності (СПН) порівняно з нинішніми. Винятком є Ірландія, Франція, де прогнозується його стабілізація або й зниження. Так, у 2020 році сумарний показник народжуваності у ЄС-27 коливатиметься у межах від 1,33–1,34 дит. (Словаччина – Болгарія) до 1,85–1,86 дит. (Швеція–Франція). Прогнози середньої тривалості життя для країн Європейського Союзу до 2020 року також демонструють позитивну динаміку з порівняно

невисоким середнім темпом приросту середньої тривалості життя за цей період і такими співвідношеннями: у середньому дещо більшим приростом для чоловіків (порівняно з жінками країн Євросоюзу вони нині живуть у середньому на 6,5 року менше); випереджаючими темпами зростання тривалості життя у ряді східно- і північноєвропейських держав – нових членів Союзу (країнах Балтії, Болгарії, Польщі, Румунії, Угорщині, Словаччини), а, також в Ірландії та Люксембурзі. За прогнозом середня тривалість життя у ЄС-27 до 2020 року становитиме: для чоловіків – від 68,1 року (Латвія) до 80,7 року (Швеція); для жінок – від 78,3 року (Румунія) до 86,2 року (Іспанія) [8].

Темпи економічного зростання української економіки у 2000–2007 рр. – в середньому 7,3 % щороку – значно випереджали динаміку світової економіки, проте ситуація дещо змінилась в 2008 р і на 2012 р. Україна намагається вийти на докризовий рівень розвитку. Але нинішнє економічне зростання України суттєвою мірою спирається на поточну зовнішню кон'юнктуру, насамперед експорт металопродукції перших переділів. Пожвавлення виробництва та досягнута макроекономічна стабілізація не розв'язали найгостріших і найскладніших протиріч вітчизняної економіки, навіть не забезпечили виходу валового внутрішнього продукту на рівень кінця 80-х років минулого століття. В Україні за підсумками 2011 року обсяг освоєних капітальних інвестицій становив 259,932 млрд. гривень, зокрема інвестицій в основний капітал – 1506,67 млрд. гривень (без ПДВ), що на 9,9 % менше показника 2010 року. Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування в 2011 р. в основному була такою: кошти державного бюджету – 94,7 млрд. гривень, кошти місцевих бюджетів – 8,801 млрд. гривень, власні кошти підприємств та організацій – 152,279 млрд. гривень, кредити банків та інші позики – 42,324 млрд. гривень, кошти іноземних інвесторів – 7,196 млрд. гривень, кошти населення на будівництво власних квартир – 4,47 млрд. гривень, кошти населення на індивідуальне

житлове будівництво – 15,102 млрд. гривень, інші джерела фінансування – 11,363 млрд. гривень.

В Україні рівень безробіття за підсумками 2011 р. знизився на 0,2 п.п. – до 1,8 %. При цьому в грудні 2011 р. рівень безробіття виріс відразу на 0,3 п.п. На 1 січня 2012 р. в Державній службі зайнятості було зареєстровано 482,8 тис. безробітних (413,1 тис. у листопаді), з них 365,3 тис. (298,4 в листопаді) тис. отримують допомогу з безробіття. Середній розмір допомоги на одного безробітного склав 845 грн. (879 грн. в листопаді 2011 р.). Нагадаємо, у листопаді офіційний рівень безробіття збільшився на 0,1 процентного пункту – до 1,5 %. Найбільш високе безробіття в Україні в цьому році було зареєстроване в лютому. Тоді статус безробітного мали 616,7 тис. людей, або 2,2 % українців. В січні в Україні набув чинності державний бюджет на 2012 рік, згідно з яким підвищуються соціальні стандарти. Прожитковий мінімум на 2012 рік встановлюється в наступних розмірах: з 1 січня – 1017 грн., з 1 квітня – 1037 грн., з 1 липня – 1044 грн., з 1 жовтня – 1060 грн., з 1 грудня – 1095 грн. Для тих, хто належить до основних соціальних і демографічних груп населення, встановлюються такі розміри прожиткового мінімуму на 2012 рік: для дітей до 6 років: з 1 січня – 893 грн., з 1 грудня – 961 грн.; для дітей від 6 до 18 років: з 1 січня – 1112 грн., з 1 грудня – 1197 грн.; для працездатних осіб: з 1 січня – 1073 грн., з 1 грудня – 1134 грн.; для осіб, які втратили працездатність: з 1 січня – 822 грн., з 1 грудня – 884 грн. [9].

Реальна заробітна плата в Україні в лютому 2012 року збільшилася на 2,5 %, в порівнянні з січнем 2012 року, і на 16,2 % – в порівнянні з лютим 2011 року. Крім цього, реальна зарплата в лютому 2012 року, порівняно з лютим минулого року, зросла у всіх регіонах України. Зокрема, найбільше зростання реальної зарплати спостерігалось у Рівненській (30,6 %), Хмельницькій (22,4 %) та Миколаївській (22,1 %) областях (див. рис. 4). Зростання реальної зарплати у Чернівецькій області становило 18,3 %, Запорізькій – 18 %, Волинській – 17 %, Вінницькій та Тернопільській – по

16,8 %, Дніпропетровській та Черкаській – по 16,6 %, Чернігівській – 16,3 %, Кіровоградській – 15,4 %, Донецькій та Київській – по 15,2 %, Закарпатській та Івано-Франківській – по 14,9 %, Сумській – 14,6 %, Херсонській – 14,2 %, Харківській – 13,8 %, Львівській – 13,3 %, Луганській – 13,1 %, Полтавській – 12,8 %, Житомирській – 12,7 %, Одеській – 12,2 % [9].

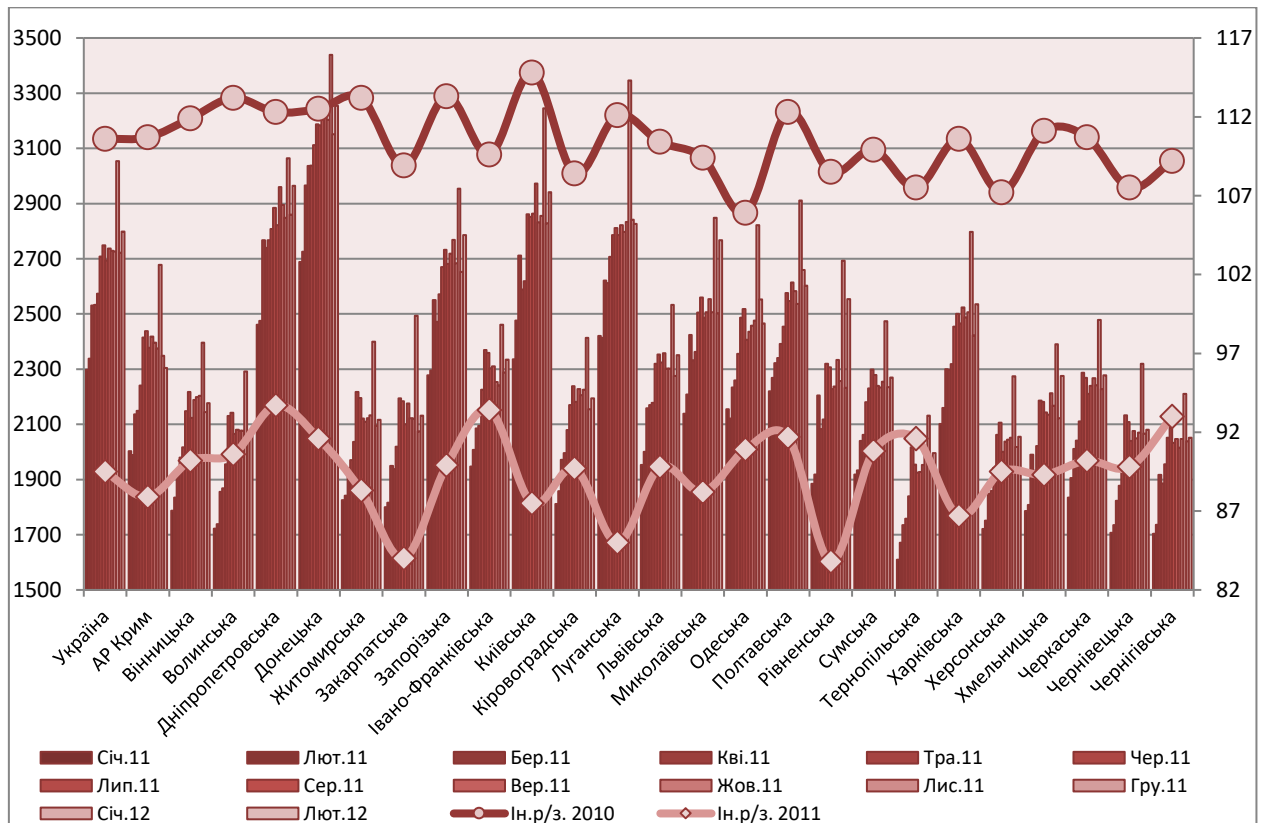

Рис. 4. Середня заробітна плата, грн., та індекс реальної заробітної плати, %.

Джерело: [побудовано автором за: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/gdn/reg_zpml1_u.htm].

В Україні доходи населення в 2011 р. склали 1 трлн. 251 млрд. 5 млн. грн. У порівнянні з показником в 2010 р., доходи населення в 2011 р. виростили на 13,6 %. При цьому наявний дохід у 2011 р. склав 971 млрд. 231 млн. грн., заощадження – 113 млн. 925 тис. грн., наявний дохід на одну особу – 21 тис. 249,5 грн. (див. рис. 5). Проте відзначимо, що темпи зростання доходів населення в 2012 р. можуть скоротитися. Номінальні доходи населення в Україні за третій квартал 2011 р. порівняно з аналогічним періодом 2010 р. зросли на 15,9 %, склавши 334 млрд. 486 млн. грн. За дев'ять місяців 2011 наявний дохід, який може бути використаний населенням на придбання товарів і послуг, збільшився на 19,7 %. Реальний наявний дохід, визначений з

урахуванням цінового фактора, за цей же час зріс на 10,3 %. Наявний дохід у розрахунку на одну людину за третій квартал 2011 р. склав 5950 грн., що на 20,1 % більше ніж у відповідному періоді 2010 р. Витрати населення в III кварталі зросли на 20,7 %, приріст заощаджень склав 39 млрд. 647 млн. грн. Доходи населення України за II квартал 2011 р. порівняно з аналогічним періодом 2010 р. збільшилися на 13,3 %, склавши 303 млрд. 623 млн. грн. Індекс споживчих цін (інфляція) в Україні в 2011 р. проти 2010 р. зріс на 4,6 %. Слід зазначити, що це найнижчий показник інфляції з часів здобуття Україною незалежності в 1991 р. Попередній рекорд був встановлений за підсумками 2010 р., коли показник склав 6,1 %. Зазначимо також, що за підсумками 2002 р. була зафіксована дефляція в 0,6 %. Після цього показник інфляції кожен рік перебував вище 8 %. У порівнянні з листопадом 2011 р. індекс споживчих цін у грудні 2011 р. виріс на 0,2 % [10].

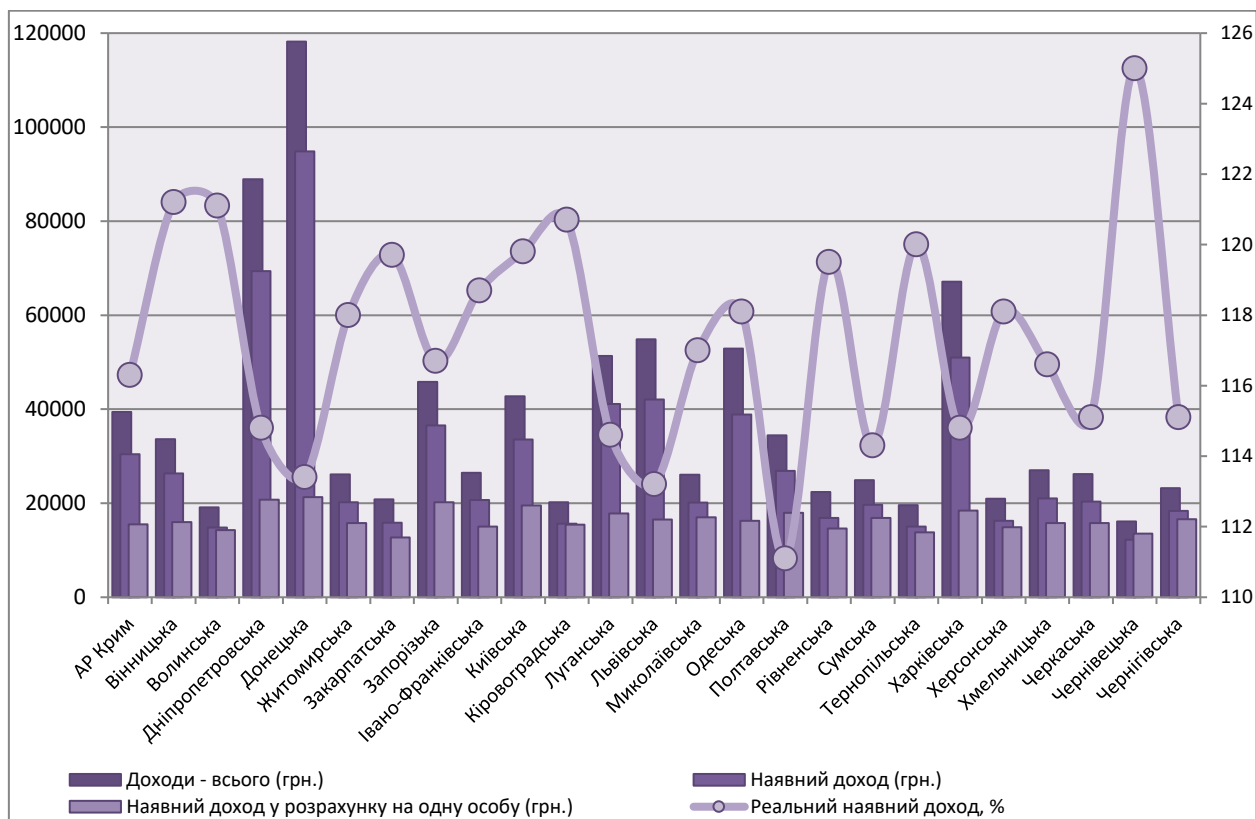

Рис. 5. Доходи населення за регіонами України, 2011 р.

Джерело: [побудовано автором за: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2010/gdn/dvn_reg10_u.html].

Так, оцінка макроекономічної ситуації в Україні свідчить про закріплення тенденцій відновлення реального сектора, стабілізацію ситуації в банківській системі країни, поліпшення стану державних і муніципальних

фінансів. При цьому на динаміку та перспективи розвитку вітчизняної економіки продовжують чинити тиск традиційні ризики. Так, існує залежність динаміки розвитку реального сектора економіки України від кон'юнктури на світових товарних і сировинних ринках. Відбувається зростання обсягу державного боргу і витрат на його обслуговування при збереженні необхідності в нових запозиченнях з метою забезпечення достатнього рівня ліквідності державного бюджету та погашення запозичень, залучених у попередні бюджетні періоди.

В цілому, забезпечення умов розвитку соціально-економічного комплексу України вимагає цілеспрямованих дій з боку держави шляхом регулювання розвитку регіонів та сприяння окремим регіонам, використання особливостей їхнього природного, виробничого і ресурсного потенціалу, специфіки ринку праці тощо, що негативно впливає на позиціонування країни в сучасній Європі. Однак діючий механізм розв'язання соціально-економічних проблем не є достатньо ефективним. Головними перешкодами на шляху забезпечення ефективного соціально-економічного розвитку України є [11]:

- відсутність системного підходу до регіональної політики, невизначеність стратегічних перспектив регіонального соціально-економічного розвитку;
- недосконалість нормативно-правової бази державного регулювання соціально-економічного розвитку;
- недостатнє застосування інструментів державного регулювання, спрямованих на стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів, у тому числі депресивних територій;
- низька інституційна та фінансова спроможність органів місцевого самоврядування щодо вирішення проблем територіальних громад;
- відсутність механізму формування місцевих бюджетів на основі гарантованих державою соціальних стандартів надання послуг населенню незалежно від місця його проживання;

- незавершеність формування та недосконалість моделі управління на регіональному та місцевому рівнях.

Відсутність системного підходу до реалізації соціально-економічної політики, невизначеність стратегічних перспектив розвитку соціально-економічного образу України, призвели до неефективного застосування механізмів соціального розвитку, негативного позиціонування країни в сучасній Європі, а відповідно і європейської інтеграції. Аналіз рівня соціально-економічного розвитку України дає підстави констатувати, що економічні інструменти не змогли вплинути на зменшення соціальних диспропорцій, не були зосереджені на стимулюванні точок зростання. Інструменти стимулювання соціального розвитку помітно не вплинули на позиціонуванням країни в сучасній Європі і системне вирішення проблем депресивних територій, вирівнювання соціальних диспропорцій на регіональному рівні (див. табл. 1) [12; 13].

Таблиця 1

Найбільш серйозні соціально-економічні проблеми України, що потребують першочергового вирішення

Проблема	2007	2011
Зростання цін	59,0	70,1
Низька зарплата	42,3	40,2
Відсутність реального соціального захисту людей похилого віку, малозабезпечених, багатодітних сімей	34,0	31,4
Безробіття	38,5	31,2
Підвищення тарифів на послуги житлово-комунального господарства	27,5	29,4
Недоступність та низька якість медичного обслуговування	25,4	26,8
Високий рівень побутової корупції (ЖЕКи, лікарні, ДАІ, навчальні заклади тощо)	23,3	26,0
Відсутність стимулів для всебічного розвитку дітей та молоді	23,9	21,0
Зростання злочинності	23,0	18,5
Посилення поділу суспільства на багатих та бідних	13,3	14,2
Поширення наркоманії та алкоголізму	13,5	13,5
Поганий стан житлово-комунального господарства	11,1	12,1
Незадовільна екологічна ситуація	11,3	11,6
Велика кількість бездомних	10,3	9,1
Несправедливий розподіл коштів між регіонами України	5,9	8,0
Проблеми освіти та науки	5,2	6,5

Несприятливі умови для розвитку бізнесу	6,2	6,4
Інше	1,4	1,7

Джерело: [складено автором за: дослідження проведене соціологічною службою Центру Разумкова: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=151].

Тобто, в Україні залишається ряд проблемних питань, які заважають адекватному позиціонуванню країни в сучасній Європі, проте аналіз рівня соціально-економічного розвитку України, тенденцій та проблемних питань пов'язаних з позиціонуванням країни в сучасній Європі дозволяє виділити ряд перспектив соціального та економічного розвитку країни і пріоритетних напрямків соціально-економічної співпраці з Європейським Союзом. Проте, актуалізація цієї наукової проблематики відбувається в контексті євроінтеграційних намірів України та її самоідентифікації як майбутнього повноправного члена ЄС, поглиблення глобалізаційних процесів у світі, загострення проблем економічної та екологічної безпеки, подолання бідності населення. Йдеться про формування соціально орієнтованої ринкової економіки європейського типу, що відповідає міжнародним стандартам якості життя, формування середнього класу як гаранту стабільності в країні й ефективного фактора прискорення економічного зростання. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки та наукового обґрунтування комплексної стратегії соціального розвитку України, пошуку нових механізмів та інструментів його забезпечення, зниження надмірної соціально-економічної диференціації регіонів та соціальної напруги. Відповідно до цього пропонуємо наступні пріоритетні напрями соціального та економічного позиціонування країни (див. рис. 6) [14; 15].

— Соціальна сфера та соціальний захист

- ▶ • Підвищення рівня народжуваності та розвиток сім'ї.
- ▶ • Популяризація здорового способу життя серед молоді.
- ▶ • Підтримка соціального становлення та громадської активності молоді, сприяння у реалізації її творчого потенціалу.
- ▶ • Подолання негативних наслідків старіння населення.

— Ринок праці та підвищення доходів населення

- ▶ • Підвищення ефективності реалізації програм сприяння зайнятості населення.
- ▶ • Підвищення рівня доходів населення.
- ▶ • Скорочення обсягів заборгованості із виплати заробітної плати.

— Соціальний захист

- ▶ • Покращення ефективності організації системи соціального захисту населення.
- ▶ • Розвиток мережі установ соціального захисту шляхом будівництва нових та реконструкції діючих об'єктів соціальної інфраструктури.
- ▶ • Робота по наданню соціальної допомоги та підтримки незахищеним верствам населення.
- ▶ • Забезпечення соціальної реабілітації та максимальної адаптації до суспільного життя осіб з обмеженими фізичними та розумовими можливостями.
- ▶ • Реалізація державної політики у сфері соціального захисту бездомних громадян та осіб, звільнених з місць позбавлення волі.
- ▶ • Забезпечення оздоровлення та санаторно-курортного лікування дітей-інвалідів, підопічних дитячих інтернатів, ветеранів війни та праці, громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи.

— Охорона здоров'я

- ▶ • Розширення мережі та поліпшення матеріально-технічної бази системи охорони здоров'я, а також розвиток територіальної служби медицини катастроф, у тому числі шляхом завершення робіт з реконструкції лікарень, закупівля медичного обладнання і устаткування.
- ▶ • Реформування системи охорони здоров'я, підвищення ефективності використання її ресурсного потенціалу.
- ▶ • Вдосконалення надання медичної допомоги матерям і дітям, людям похилого віку.
- ▶ • Профілактика захворюваності, запобігання розповсюдженню інфекційних захворювань, поліпшення санітарно-епідеміологічної ситуації.

— Освіта

- ▶ • Розвиток мережі та потужностей навчальних закладів, продовження будівництва та реконструкції таких об'єктів освіти.
- ▶ • Зміцнення матеріально-технічної та інформаційної бази навчальних закладів.
- ▶ • Підвищення якості навчально-виховного процесу.
- ▶ • Підвищення престижу професійно-технічної освіти.

Рис. 6. Напрями соціально-економічного позиціонування України.

Джерело: [складено автором.].

Отже, поступальний та динамічний розвиток країни повинен орієнтуватися на соціалізацію економічної системи з найповнішим урахуванням потреб, інтересів населення, його стимулів до продуктивної трудової діяльності з метою реалізації власного професійно-кваліфікаційного потенціалу, всебічного розвитку, одержання гідної винагороди за результати

праці. Пріоритетність вирішення соціальних завдань логічно впливає з об'єктивної необхідності створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів України, їх оптимальної інтеграції до світового економічного простору, який висуває нові вимоги до процесу відтворення населення, формування соціально-трудоких відносин, розвитку всіх сфер життєзабезпечення населення та його основної складової – робочої сили. У зв'язку з цим необхідно трансформувати функції держави в управлінні соціальним розвитком; еволюція сучасних методів державного регулювання повинна відбуватися у напрямі зростання їх гнучкості, зміщення акцентів з регламентуючих та обмежуючих заходів на суто стимулюючі.

Література

1. Ayrault J.M. Europe's Social Model / J.M. Ayrault // *Economie. – Social Europe.* – Vol.2. – Issue1. – July 2010. – P. 26-31.
2. Геєць В. Соціогуманітарні складові перспектив переходу до соціально орієнтованої економіки в Україні // *Економіка України.* – 2007. – №2. – с.4-13.
3. Matkowski, Z. Economic Situation of Post-Socialist Countries: Economic and Social Effects of Transformation // *Ekonomista.* – 2007. – No 6. – P. 737-774.
4. Новицький В. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.: КНЕУ. – 2007. – 948 с.
5. Кузнецова А. Інтеграція України в європейський та світовий фінансовий простір // *Економіка і прогнозування.* – 2010. – №3. – С.141-148.
6. Organisation for Economic Co-operation and Development. International investment law: a changing landscape // *OECD Publishing.* – 2009. – 161 с.
7. Статистика // Eurostat. – Режим доступу до статистики: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>.

8. World Economic Outlook (Russian) // International Monetary Fund. – April 2011. – 207 с.
9. Статистика / Державна служба статистики України, 1998-2012 // Режим доступу до даних: <http://ukrstat.gov.ua/>.
- 10.Зварич Р. Соціально-економічна трансформація в Україні як перспектива конвергенції з Європейським Союзом – Журнал Європейської економіки. – Том 7, №2. – червень 2008. – Тернопіль. – С. 162-184.
- 11.Чувардинський О. Сучасні проблеми розвитку торговельно-інвестиційного співробітництва України та країн-членів Європейського Союзу// Економіка та держава. – 2010. – №2. – С.13-15.
- 12.Панцир С. Політика зайнятості Європейського союзу: Перспективи для України // Парламент. – 2010. – №3. – С.25-33.
- 13.Schwab К. The Ukraine Competitiveness Report / К. Schwab // World Economic Forum. – 2008. – 70 с.
- 14.Ліщук Н. Соціальна держава в Україні як чинник адекватності стратегічним цілям Європейського Союзу // Стратегічний розвиток регіону - економічне зростання та інтеграція. Ч.1-4. – 2010. – С.372-375.
- 15.Савельєв Є.В. Альтернативи вибору пріоритетів структурних зрушень економіки України, орієнтованих на світовий ринок / Є.В.Савельєв // Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України: монографія / О.І. Амоша, С.С. Аптекарь, С. І. Юрій та ін. – ІЕП НАН України, ТНЕУ МОНС України. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2011, с. 68-90, 110-118, 131-135.

АНОТАЦІЯ

Досліджено соціально-економічний розвиток Європи та напрацьовано його пріоритетні напрями для України. Визначено теоретико-методичні засади соціально-економічного позиціонування країни. Проведено аналіз соціально-економічного розвитку ЄС та здійснено оцінку рівня економічного

і соціального розвитку України. Сформульовано пропозиції щодо напрацювання пріоритетних напрямів соціально-економічного позиціонування України.

ANNOTATION

It researched the socio-economic development of Europe and elaborated it's priorities for Ukraine. The theoretical and methodological bases of social and economic positioning of the country are determined. The analysis of socio-economic development of the EU and the estimation of the level of economic and social development of Ukraine are provided. Proposals for priority directions of socio-economic positioning of Ukraine are formulated.